



Koronakriisin vaikutukset lastensuojelun palveluihin

Anniina Väisänen

OPINNÄYTETYÖ
Helmikuu 2021

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

VÄISÄNEN, ANNIINA:

Koronakriisin vaikutukset lastensuojelun palveluihin

Opinnäytetyö 40 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Helmikuu 2021

Vuoden 2020 koronaepidemiolla oli huomattavat vaikutukset lasten ja perheiden palveluihin Suomessa. Lastensuojelupalvelut ovat lakisääteisiä palveluita, joiden järjestämiseen ja toteuttamiseen pandemiassa oli monenlaisia vaikutuksia. Opinnäytetyön tarkoitus oli kirjallisuuskatsauksen keinoin tiivistää tähän mennessä tutkitusta tiedosta olennaisin anti koronakriisin vaikutuksista lastensuojelupalveluiden toimintaan. Tavoitteena oli saada selville, miten korona vaikutti palveluihin ja millaisia heikkouksia palveluilla oli kriisitilanteessa.

Menetelmänä opinnäytetyössä oli integroiva kirjallisuuskatsaus, joka on kuvailevan kirjallisuuskatsauksen alatyyppejä. Tiedonhaku tehtiin Julkarin ja Valton tietokannoista ja saatua aineistoa täydennettiin alan lehtien ja mukaan otetun aineiston viitetiedoista löytyvillä teksteillä. Aineistoa karsittiin sisäänotto- ja poissulkukriteerien mukaan niin, että lopullinen aineisto koostui kuudesta tekstistä. Aineistoa luokiteltiin ja analysoitiin sisällönanalyysin keinoin.

Tulokset osoittavat, että koronakriisi vaikutti monin tavoin lastensuojelupalveluihin Suomessa ja kriisi toi esiin alueiden eriarvoisuutta sekä monia heikkouksia palveluiden järjestämisessä ja kriisivalmiudessa. Osa ongelmista oli tulosten mukaan havaittavissa jo ennen kriisiä. Pandemian aikana kehitettiin kuitenkin myös paljon uusia työtapoja ja yhteistyötä yli toimiala- ja organisaatorajojen. Lisäksi digitalisaatio kehittyi poikkeusolojen ansiosta huomattavasti.

Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että koronan esiintuomia heikkouksia palvelujärjestelmässä on syytä korjata muun muassa palveluiden integraatiolla ja moniammatillista yhteistyötä lisäämällä. Hyväksi havaittuja uusia toimintatapoja on vahvistettava ja kehitettävä edelleen tulevaisuudessa. Tutkimukseen ja palveluiden toteuttamiseen olisi hyvä tuoda lisää asiakaslähtöistä näkökulmaa.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

VÄISÄNEN, ANNIINA:

The Effect of COVID-19 Pandemic on Child Welfare Services in Finland

Bachelor's thesis 40 pages, appendices 2 pages
February 2021

The COVID-19 pandemic greatly affected the services that support the wellbeing of children and families in Finland. The purpose of this thesis was to study the effects of COVID-19 pandemic on child welfare services in Finland in 2020. The research questions sought to answer how the services were affected and what kind of weaknesses the crisis revealed in the child protection services and in their readiness to cope with a crisis.

The study was qualitative in nature and it was carried out as a literature review. The data were collected from two Finnish databases: Julkari and Valto. The material was analysed by means of qualitative content analysis.

The results show that the pandemic brought forth several weaknesses in the Finnish child welfare services, notably the regional differences and overloaded services. Some of these problems had existed already before the crisis. All regions and municipalities did not have the same amount of resources and readiness to cope with the crisis. Nevertheless, the crisis also enhanced the multiprofessional collaboration and digital transformation in the services.

Overall, the study suggests that improvements of the service system are needed in order to support the families and children during a global crisis such as the coronavirus outbreak. Further studies are needed to examine the crisis from the customers' point of view.

Key words: child welfare services, COVID-19, crisis management

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMA.....	6
3	LASTENSUOJELUN PALVELUT JA KRIISINHALLINTA SUOMESSA 7	
	3.1 Palvelujärjestelmät kriisitilanteissa	7
	3.2 Lastensuojelun tehtävä Suomessa	8
4	MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT	10
	4.1 Integroiva kirjallisuuskatsaus	10
	4.2 Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit	11
	4.3 Tiedonhaku ja hakutulokset	13
	4.4 Analyysimenetelmät	16
5	TULOKSET	18
	5.1 Koronakriisin vaikutukset lastensuojelun palveluihin vuoden 2020 aikana	18
	5.1.1 Palvelun tuottamiseen ja järjestämiseen liittyvät vaikutukset	19
	5.1.2 Käytännön työhön liittyvät vaikutukset.....	24
	5.2 Koronakriisin esiin tuomat heikkoudet palvelujärjestelmän kriisinhallinnassa	27
	5.3 Aineistossa ilmenneet kehitysehdotukset.....	31
6	POHDINTA	33
	6.1 Tulosten tarkastelua.....	33
	6.2 Tutkimuksen luotettavuus	36
	6.3 Jatkotutkimusehdotukset.....	37
	LÄHTEET.....	38
	LIITTEET	39
	Liite 1. Aineistoon valikoituneet tekstit	39

1 JOHDANTO

Suomessa lastensuojelupalvelut ovat laissa määriteltyjä palveluita, joiden tulisi turvata lapsia ja lapsiperheitä myös valtakunnallisen kriisin aikana. Vuoden 2020 koronavirusepidemia oli yllättävä, globaali kriisi, jonka tuomiin isoihin muutoksiin oli vaikea varautua ennakkoon kriisisuunnitelmista huolimatta. Arjen rakenteet muuttuivat tai jopa katosivat niin perheissä kuin palveluissakin. Kriisin keskellä toiminnan heikot kohdat tulivat esille, mutta samalla tilanteessa voi myös nähdä avaimia muutokseen ja parempaan.

Tämä opinnäytetyö pyrkii selvittämään, millä tavoin koronapandemia vaikutti lastensuojelupalveluiden toimintaan Suomessa vuonna 2020. Tarkastelukulmana on lastensuojelu lakisääteisenä palveluna ja palvelujärjestelmän heikkoudet kriisinhallinnan näkökulmasta. Opinnäytetyö on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, joka tiivistää tähän mennessä saatua tietoa koronaviruksen vaikutuksista lastensuojeluun ja auttaa siten hahmottamaan kokonaiskuvaa tilanteesta.

2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMA

Tutkimuksen tarkoitus on kirjallisuuskatsauksen keinoin tiivistää tähän mennessä tutkitusta tiedosta olennaisin anti koronakriisin vaikutuksista lastensuojelupalveluiden toimintaan Suomessa vuonna 2020. Tavoitteena on saada selville, miten korona vaikutti palveluihin ja millaisia heikkouksia palveluissa on ilmennyt kriisitilanteessa.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavia:

1. Millaisia vaikutuksia koronakriisillä oli vuoden 2020 aikana lastensuojelun palveluihin Suomessa?
2. Mitä heikkouksia kriisi osoitti lastensuojelun palvelujärjestelmässä kriisinhallinnan näkökulmasta?

Tutkimuskysymykset ovat melko laajoja, mutta on huomioitava, että tutkittua tietoa aiheesta on tähän mennessä saatavilla suhteellisen vähän, koska kyseessä on niin uusi ilmiö. Tämän vuoksi on mielekäästä tarkastella laajaa kokonaisuutta ja analysoida saatavilla olevaa aineistoa melko laveasti. Lisäksi metodina käytettävä kirjallisuuskatsaus pyrkii rakentamaan laajempaa kokonaiskuvaa jostain valitusta aiheesta ja tunnistamaan sen ongelmia sen sijaan, että keskityttäisiin kovin tiukasti rajattuun aiheeseen (Baumeister & Leary 1997, Salminen 2011, 3 mukaan). Koronakriisin vaikutukset lastensuojeluun ja sen esiin tuomien ongelmien tarkastelu vastaa siis kirjallisuuskatsauksen tavoitteita.

3 LASTENSUOJELUN PALVELUT JA KRIISINHALLINTA SUOMESSA

3.1 Palvelujärjestelmät kriisitilanteissa

Suomessa on perinteisesti valmistauduttu hyvin mahdollisiin yhteiskunnallisiin kriisitilanteisiin ja riskienhallintaan. Paikallisella tasolla eri kunnissa on etukäteen tehty suunnitelmia erilaisten kriisitilanteiden varalta yleisellä tasolla mutta myös koskien tarkemmin erilaisia palveluita, kuten maankäyttöä, rakentamista tai sosiaalipalveluita. (Rapeli 2017, 390.)

Rapelin (2017) mukaan sosiaalipalveluiden työntekijöitä ei usein tunnisteta olennaisiksi toimijoiksi kriisien ennaltaehkäisyssä ja heidän roolinsa on tässä kontekstissa epäselvä. Tosiasiassa sosiaalipalveluiden työntekijät ovat kuitenkin avainasemassa sosiaalipalveluiden kriisinhallinnassa, sillä he ovat alansa ammattilaisia, jotka toteuttavat palveluita ja sosiaalipolitiikkaa ja kohtaavat asiakkaita palveluissa (Rapeli 2017, 390). Sosiaalialan työntekijät työskentelevät kaikista haavoittuneimmassa asemassa olevien kanssa pyrkien saamaan parannusta heidän tilanteeseensa ja tuntevat siten hyvin yhteisön ja yhteiskunnan haavoittuvuuksia, erityisesti paikallisella tasolla ja julkisissa palveluissa. Yhteiskunnalliset kriisit ja onnettomuudet kohdataan sosiaalialan työntekijöiden päivittäisissä työtehtävissä, kun julkiset palvelut ovat suurimmassa vastuussa kriisiin vastaamisessa. (Rapeli 2017, 389.)

Rapeli (2017, 390) mainitsee esimerkkejä isoista kriiseistä, joissa sosiaalialan työntekijöiden työpanos on ollut suuressa roolissa kriisin selvittelyssä ja siitä selviämässä niin kehittyneissä kuin kehittyvissä maissa: Australian kuivuus ja metsäpalot, Yhdysvaltojen Katrina-hurrikaani ja SARS-epidemia Hong Kongissa. Oscarsson ja Danielsson (2018) puolestaan mainitsevat vastaavia isoja kriisejä joita Ruotsissa on kohdattu: Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuus, vuoden 2004 tsunami, suuret metsäpalot Västmalandissa 2014 sekä Euroopan pakolaiskriisi 2015. Nämä erilaiset kriisitilanteet vaativat yhteiskunnalta ja sen kriisinhallinnalta paljon, kun tarvitaan nopeaa reagointia epävarmassa ja stressaavassa tilanteessa. Kriisin selvittelyyn ja sen jälkipuintiin tarvitaan monien eri toimijoiden

työtä. Sosiaalipalveluissa on erityisen tärkeää pitää tärkeimmät palvelut toiminnassa myös kriisitilanteessa ja normalisoida tilanne mahdollisimman pian. (Oscarsson & Danielsson 2018, 225.)

Rapelin (2017) tutkimustuloksista selviää, että Suomessa suuremmilla palvelualueilla riskeihin oli valmistauduttu paremmin kuin pienemmillä palvelualueilla. Silti myös suuremmilla sosiaalipalveluiden alueilla kehittämistyötä vaativia teki-joitä olivat erityisesti kriisinhallinnan tukitoimet, viestintä ja yhteistyö yksityisen ja kolmannen sektorin sekä vapaaehtoisten kanssa. (Rapeli 2017, 397.)

3.2 Lastensuojelun tehtävä Suomessa

Lastensuojelu laajassa merkityksessään ei ole pelkästään lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan myös muiden viranomaisten ja kansalaisten yhdessä toteuttamaa. Lastensuojelun kolme perustehtävää ovat lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä sekä varsinainen lasten suojelutehtävä. (THL 2020)

Tässä opinnäytetyössä keskitytään lastensuojelun varsinaisiin julkisiin palveluihin eli lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina, tehdään lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, johon kuuluu asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuollon järjestäminen sekä jälkihuolto. Lastensuojelun lisäksi on olemassa ehkäisevää lastensuojelua, jota kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi yleisemmällä tasolla, silloin kun lapsi ei välttämättä ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevä lastensuojelu rajautuu tämän tutkimuksen ulkopuolelle. (THL 2020)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma ja järjestämällä ensisijaisesti avohuollon palveluita ennen sijaishuoltoa. Lastensuojelun on lain mukaan edistettävä lapsen hyvää kehitystä ja hyvinvointia ja tuettava lapsen hoidosta vastaavia henkilöitä kasvatuksessa ja huolenpidossa. Ensisijaisesti lastensuojelun toimissa on aina otettava huomioon lapsen etu. Lastensuojelun tulee

lain mukaan pyrkiä ehkäisemään perheen ongelmia ja puuttumaan tilanteisiin riittävän aikaisin. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelulaissa (417/2007) säädetään lastensuojelupalveluiden järjestämisestä. Kunnan on järjestettävä lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua kunnassa esiintyvän tarpeen mukaisesti ja tarvittavassa laajuudessa. Kunnan sosiaalihuollosta vastaava toimielin tekee tarvittaessa yhteistyötä eri tahojen, kuten muiden viranomaisien ja palveluita järjestävien yhteisöjen ja laitosten kanssa, jotta saatavilla on tarpeeseen nähden riittävät ja asiantuntevat lastensuojelun palvelut. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojeluasia tulee vireille, kun lastensuojelun työntekijä saa tietää lastensuojeluilmoituksella tai muulla tavalla lapsesta, joka tarvitsee lastensuojelua. Kii-reellinen lastensuojelun tarve on tällöin arvioitava välittömästi. Muussa tapauksessa sosiaalityöntekijä arvioi 7 vuorokauden kuluessa tarvitseeko ilmoituksen perusteella tehdä selvitystä lapsen lastensuojelun tarpeesta. Jos selvitys tehdään, sen on valmistuttava viimeistään 3 kuukauden kuluttua ilmoituksesta. (STM n.d.)

Lastensuojelun laatusuosituksen (2019) mukaan lastensuojelun tulee olla laaja-alaista toimintaa, jossa toimivat yhteistyössä koko organisaatio, johto sekä poliittiset päätöksentekijät. Samassa mainitaan, että yhteistyötä vaikeuttaa nykyään palvelujärjestelmän hajanaisuus ja eri toimijoiden väliset rajat. Lasten ja perheiden palveluiden tulee olla asiakkaiden näkökulmasta mahdollisimman yhtenäisiä ja sellaisia, joihin asiakkaat voivat luottaa. (Lastensuojelun laatusuositukset 2019, 16, 23.)

4 MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT

4.1 Integroiva kirjallisuuskatsaus

Tämä opinnäytetyö on toteutettu kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on kerätä yhteen laadukasta tietoa tutkimusongelmaan liittyen ja esittää sen pohjalta tiivistelmä aiheeseen liittyvän kirjallisuuden ja tutkimusten tärkeimmistä huomioista (Aveyard 2014, 4). Koronakriisi on suhteellisen uusi ilmiö ja aiheesta on tehty jonkin verran lyhyen aikavälin raportteja ja katsauksia, joita kirjallisuuskatsauksella on järkevää tuoda yhteen ja näin esittää yleiskuva kriisin vaikutuksista lastensuojelun palveluihin.

Kirjallisuuskatsauksia on useita tyyppisiä, joista tässä opinnäytetyössä käytetään kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on Salmisen (2011) mukaan yleiskatsaus valitusta aiheesta eikä siinä edellytetä tarkkoja rajoituksia tai tiukkoja metodisia sääntöjä tutkimuksen etenemiselle. Tutkittavaa ilmiötä kuvaillaan laajasti ja kuvailussa voidaan luokitella tutkittavan ilmiön ominaisuuksia. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymykset ovat usein melko väljiä. (Salminen 2011, 6.)

Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella on Salmisen mukaan kaksi alatyyppeä: narratiivinen ja integroiva. Tässä työssä hyödynnetään integroivaa katsausta, jota käytetään, kun tutkittavaa kirjallisuutta kuvaillaan monipuolisesti, kriittisesti ja suhteellisen systemaattisesti (Torraco 2005, Salminen 2011, 8 mukaan). Systemaattisuus integroivassa kirjallisuuskatsauksessa toteutuu tiettyinä tutkimuksen vaiheina, jotka ovat tutkimusongelman asettelu, aineiston hankinta, arviointi, analyysi ja tulosten esittäminen (Cooper 1989, Salminen 2011, 8 mukaan).

Alla olevassa taulukossa on kuvattu pääpiirteittäin tämän opinnäytetyön työvaiheet.

TAULUKKO 1. Opinnäytetyön työvaiheet, metodina integroiva kirjallisuuskatsaus.

1. Tutkimusongelman asettelu	Tutkimusongelmana on selvittää, miten koronaviruksen aiheuttama kriisi on vaikuttanut lastensuojelun palveluihin ja millaisia heikkouksia se toi esiin palvelun kriisinhallinnassa. Avainkäsitteitä lastensuojelun palvelujärjestelmä Suomessa ja kriisinhallinta julkisissa palveluissa.
2. Aineiston hankinta	Aineisto hankitaan näistä kahdesta tietokannasta: Julkari, Valto.
3. Aineiston arviointi	Arvioidaan aineiston sopivuutta tutkimukseen sisäänotto- ja poissulkukriteerien avulla.
4. Analyysi	Aineiston kriittinen luokittelu ja analyysi sisällönanalyysin keinoin, kokonaiskuvan luominen tutkittavasta ilmiöstä.
5. Aineiston tulkinta ja tulokset	Tulosten esittely ja johtopäätökset.

4.2 Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Kirjallisuuskatsauksen tiedonhaku on systemaattista ja tarkasti dokumentoitua, jotta voidaan varmistua tutkimuksen luotettavuudesta ja siitä, että tiedonhakua on tehty riittävän monipuolisesti. Sopivilla hakusanoilla ja sisäänotto- ja poissulkukriteerien avulla etsitään ja valikoidaan sopivia lähteitä relevanteista tietokannoista. Hakua voidaan täydentää etsimällä lisää aineistoa alan tärkeimmistä lehdistä ja näiden lehtiartikkelien lähdeluetteloista. (Aveyard 2014, 74.)

Alla on kuvattu aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit, jotka perustuvat tutkimuskysymyksiin.

TAULUKKO 2. Tutkittavan aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Tutkimus julkaistu vuonna 2020 maaliskuun jälkeen	Tutkimus on julkaistu ennen vuoden 2020 maaliskuuta
Tutkimus on suomeksi	Tutkimus on jollain muulla kielellä kuin suomi
Aineisto on kokonaan saatavilla valituissa tietokannoissa	Aineisto ei ole kokonaan saatavilla valituissa tietokannoissa
Tutkimus sisältää tutkimuskysymyksen kannalta olennaista tietoa koronakriisin vaikutuksista lastensuojeluun	Tutkimus ei sisällä tutkimuskysymyksen kannalta olennaista tietoa koronakriisin vaikutuksista lastensuojeluun
Tutkimus on tieteellinen, luotettava, ensisijainen lähde /alkuperäinen julkaisu	Toissijaiset lähteet, arvioinnit, epäviralliset tekstit, populaarijulkaisut

Koska koronakriisistä ei ole ehditty tehdä kovin paljon tutkimusta ilmiön ollessa niin uusi, oli tässä tutkimuksessa mielekästä etsiä ylipäätään koronakriisiä ja lastensuojelupalveluita jossain muodossa käsitteleviä tekstejä. Näiden tekstien sisällöstä etsittiin tarkemmin tutkimuskysymykseen vastaavaa sisältöä, sillä pelkästään koronakriisin vaikutuksia lastensuojelupalveluihin käsitteleviä tutkimuksia ei löytynyt riittävästi. Sisäänottokriteerinä oli tällöin, että aineisto sisältää tietoa, joka vastaa tutkimuskysymykseen. Hakua rajasi kriteeri, jonka mukaan aineistoon otettiin mukaan vain ne julkaisut, jotka on tehty maaliskuun 2020 jälkeen. Näin varmistuttiin siitä, että tekstit käsittelevät vuoden 2020 koronakriisiä.

Tässä kirjallisuuskatsauksessa sopiviksi lähteiksi katsottiin erilaiset raportit, tutkimukset, selvitykset ja muut tieteelliset, luotettavat, alkuperäiset julkaisut, jotka ovat kokonaisuudessaan saatavilla valituissa tietokannoissa. Toissijaiset lähteet, epäviralliset tekstit, tulevaisuuden arvioinnit ja populaarijulkaisut jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle. Lisäksi sisäänottokriteerinä oli, että tekstin on oltava suomeksi. Muunkieliset julkaisut rajautuivat tutkimuksen ulkopuolelle.

4.3 Tiedonhaku ja hakutulokset

Tiedonhakua tehtiin Julkari- ja Valto- tietokannoista. Julkari on Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan julkaisuarkisto, joka sisältää THL:n, Työterveyslaitoksen, Fimean, STUK:n ja Eläketurvakeskuksen julkaisuja. Valto puolestaan on valtioneuvoston yhteinen julkaisuarkisto, jossa on ministeriöiden julkaisusarjojen julkaisut.

Ministeriöiden julkaisuarkistot muodostavat olennaisen osan tämän tutkimuksen tietokantoja siksi, että ne sisälsivät koronaan liittyviä raportteja, sillä niissä on ehditty jo tuottaa nopeasti tietoa uudesta tilanteesta. Monissa muissa tietokannoissa, kuten kotimaisessa artikkeliviitetietokanta Artossa tai Finnassa ei ollut vielä koronaan liittyviä julkaisuja, minkä vuoksi näitä tietokantoja ei käytetty.

Hakusanaksi valikoitui ”korona* AND lastensuoj*”, jolla löytyivät kaikki lastensuojelua ja koronaa Suomessa käsittelevät tekstit. Alla on taulukko tiedonhausta ja aineiston rajautumisesta. Taulukossa 3 ensimmäiset osumat on jo rajattu sisäänotto- ja poissulkukriteerien mukaan vain vuonna 2020 julkaistuihin teksteihin.

TAULUKKO 3. Tiedonhaun eteneminen.

Tietokanta	Ensimmäiset osumat	Rajaus otsikon ja tiivistelmän perusteella	Rajaus koko tekstin perusteella
Julkari	25	12	3
Valto	34	11	1

Otsikoiden ja tiivistelmien perusteella valittiin mukaan sellaiset tekstit, jotka saattaisivat potentiaalisesti sisältää tutkimuskysymyksen kannalta olennaista tietoa koronakriisin vaikutuksista lastensuojelun palveluihin. Otsikon ja tiivistelmän perusteella lähempään tarkasteluun otettiin siis kaikki tekstit, joiden otsikossa tai tiivistelmässä mainittiin korona ja lapset tai julkiset palvelut.

Viikkoraportit, arvioinnit ym. väliaikaistietoja antavat julkaisut jätettiin aineiston ulkopuolelle siksi, että ne sisälsivät vain arvioita eivätkä uutta, tutkittua tietoa tai

niiden tiedot sisältyivät myöhemmin julkaistuihin isompiin raportteihin, jotka otettiin mukaan aineistoon.

Valtioneuvoston julkaisuissa korostuivat pian koronakriisin puhkeamisen jälkeen tehdyt arvioinnit koronan vaikutuksista yhteiskuntaan tulevaisuudessa. Niissä ei kuitenkaan ollut varsinaista uutta tietoa koronan vaikutuksista, eikä lastensuojelu ollut suuressa roolissa Valtosta löytyneissä lähteissä. Sen vuoksi suuri osa Valtosta löytyneistä potentiaalisista lähteistä karsiutui pois aineistosta lähemmän tarkastelun jälkeen.

Aveyardin (2014) mukaan kirjallisuuskatsauksessa tiedonhaku on tehtävä systemaattisesti etsimällä aineistoa sähköisistä tietokannoista, minkä jälkeen hakua voidaan täydentää tutkimalla aineistoon hyväksytyjen lähteiden viitetietoja. Näistä lähdeluetteloista voidaan vielä lisätä aineistoon lähteitä, jos se on tarpeen. (Aveyard 2014, 90-91.) Tällä tavalla aineistoon lisättiin vielä kaksi lähdettä: Wennbergin, Luukkosen ja Hailan tekemä raportti Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiölle (Itla) sekä Pajun selvitys Lastensuojelun Keskusliitolle.

Lisäksi hakua täydennettiin etsimällä sisäänotto- ja poissulkukriteerien mukaisesti sopivia artikkeleita sosiaali- ja yhteiskunta-alan alan lehdistä. Tarkasteltavina oli kolme lehteä: Janus, Yhteiskuntapolitiikka ja Sosiologia. Vuoden 2020 numeroissa ei kuitenkaan ollut koronaa käsitteleviä varsinaisia artikkeleita, joten lehdistä ei saatu aineistoa tähän kirjallisuuskatsaukseen.

Alla on koonti tutkimukseen mukaan otetuista artikkeleista, joita on kuusi kappaletta. Taulukkoon on kirjattu myös lyhyesti artikkelien teemat sekä se, keneltä artikkelin tai raportin koronatilannetta koskevat tiedot on kerätty. Näin saadaan näkyviin vaihtelua aineiston lähteiden alkuperässä, kun vastaajina on eri tahoja.

TAULUKKO 4. Kirjallisuuskatsaukseen mukaan valikoituneet lähteet.

Artikkeli	Teema	Keneltä tietoa on kerätty
Tiili, A., Paasivirta, A., Kuokkanen, J., Eriksson, P. & Nelimarkka, S. 2020. Koronan vaikutukset lastensuojeluun. Tutkimuksesta tiiviisti 34/2020. Helsinki: THL.	Koronaepidemian ja sen rajoitusten vaikutukset kunnalliseen lastensuojelutyöhön ja asiakkaisiin.	Kuntien lastensuojelun johto.
Hakulinen, T., Hietanen-Peltola M., Hastrup, A., Vaara., S., Jahnukainen, J. & Varonen, P. 2020. ”Pahin syksy ikinä” – Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. Työpaperi 37/2020. Helsinki: THL.	Tarkastelee koronakriisin aiheuttamia muutoksia erilaisissa lasten ja perheiden palvelujen järjestämisessä, sisällössä, työkäytännöissä ja yhteistyössä. Vertailua vuosien 2019 ja 2020 välillä.	Palveluissa toimivien ammattilaisten näkemykset ja kokemukset.
Hietanen-Peltola, M., Vaara, S., Hakulinen, T. & Hastrup, A. 2020. Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronakeväänä 2020. Työpaperi 26/2020. Helsinki: THL.	Kuvaa lasten, nuorten ja perheiden perustason palveluiden muutoksia koronakeväänä.	Palveluissa toimivien ammattilaisten näkemykset ja kokemukset.
Valtioneuvosto. 2020. Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa - Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta . Valtioneuvoston julkaisu 2020:21. Helsinki: Valtioneuvosto.	Raportti kartoittaa lapsen oikeuksien toteutumisesta ja lasten ja perheiden hyvinvointia koronaepidemian jälkihoidossa. Alustavia havaintoja kevään poikkeustilan vaikutuksista.	Työryhmä on kerännyt tietoa eri tahoilta, jotka toimivat lasten, nuorten ja perheiden asioiden parissa.

<p>Wennberg, M., Luukkonen, T. & Haila, K. 2020. Sosiaalihuollon ja lastensuojelun kantokyky koronakriisin aikana - Haastavat tekijät ja uudet ratkaisukeinot kriisistä selviämiseksi. Itlan raportit ja selvitykset 2020:1. Helsinki: Itla.</p>	<p>Koronakriisin vaikutus lapsiin ja lapsiperheisiin ja kriisin heijastuminen lasten ja perheiden palveluihin Suomessa.</p>	<p>Vastaajina lasten ja perheiden palveluissa työskentelevät, lisäksi haastatteluja asiantuntijoille ja asiakastyötä tekeville.</p>
<p>Paju, P. 2020. Paikoiltaan siirretty arki - Koronakriisin vaikutukset lapsiperheiden elämään. Lastensuojelun keskusliiton selvitys 2/2020. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.</p>	<p>Koronakriisin vaikutukset suomalaisperheiden elämään.</p>	<p>Lapsiperheet.</p>

Aineistossa korostuu ammattilaisten ja asiantuntijoiden ääni, sillä kaikkien laajojen selvitysten ja raporttien tiedot oli kerätty alan ammattilaisilta. Tämän vuoksi aineistoon otettiin mukaan myös yksi hyvin suppeasti lastensuojelupalveluita käsittelevä teksti, joissa painoarvoa kuitenkin annettiin lapsiperheiden näkökulmalle. Näin kirjallisuuskatsauksen tuloksista saatiin monipuolisempia.

4.4 Analyysimenetelmät

Aineistoa järjestellään aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin eritellen ja etsien yhtäläisyyksiä ja eroja aineistona olevista teksteistä. Sisällönanalyysin avulla pyritään tiivistämään oleellinen asia tutkittavasta aineistosta ja liittämään se laajempaan tutkimuskontekstiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.2). Sisällönanalyysi sopii hyvin yhteen integroivan kirjallisuuskatsauksen yllä mainittujen tavoitteiden kanssa.

Tuomen ja Sarajärven mukaan sisällönanalyysiä voidaan käyttää kirjallisuuskatsauksessa aineiston järjestämisen apuvälineenä, joka tiivistää ja luokittelee aineistossa olevaa tietoa. Varsinainen analyysi ja tulokset syntyvät, kun tarkastellaan luokittelun lisäksi tarkemmin, millaisia kuvauksia luokista tehdään aineistossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.5.)

Sisällönanalyysi koostuu tässä tutkimuksessa kolmesta vaiheesta. Ensimmäiseksi aineisto redusoidaan eli pelkistetään niihin osiin, joissa puhutaan lastensuojelusta tai muuten vastataan tutkimuskysymyksiin. Seuraavaksi redusoidusta aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja luokitellaan samaa ilmiötä kuvaavat ilmaisut omiin luokkiinsa. Lopuksi saatuja luokkia analysoidaan tarkemmin aineiston avulla selvittäen, miten luokkiin liittyviä asioita kuvataan aineistossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.3 mukaan.)

5 TULOKSET

5.1 Koronakriisin vaikutukset lastensuojelun palveluihin vuoden 2020 aikana

Kuten sisällönanalyysin vaiheet edellyttävät, tutkittavaksi valikoitunut aineisto ensin pelkistettiin eli redusoidtiin niihin osiin, joissa käsiteltiin lastensuojelupalveluita ja vastattiin tutkimuskysymyksiin. Tarkemmassa tarkastelussa tästä redusoidusta aineistosta eriteltiin seuraavanlaisia keskeisiä ylä- ja alaluokkia, jotka kuvaavat koronakriisin vaikutuksia lastensuojelupalveluihin:

❖ Palvelun tuottamiseen ja järjestämiseen liittyvät vaikutukset

- Muutokset palvelun saatavuudessa
- Asiakkaiden palvelutarpeen kasvu
- Palveluiden alikäyttö
- Lastensuojeluilmoitusten muutokset
- Resurssimuutokset
- Palveluiden järjestämisen vaikeudet

❖ Käytännön työhön liittyvät vaikutukset

- Asiakastyön muutokset
- Digitaalisuuden lisääntyminen
- Muutokset yhteistyössä eri toimijoiden välillä

Nämä luokat on kerätty redusoidusta aineistosta yhdistelemällä samankaltaisiin aiheisiin liittyviä ilmaisuja yhteen. Tämä opinnäytetyön viides luku keskittyy avaamaan, mitä aineistossa kerrottiin näihin luokkiin liittyen. Tarkempi analyysi ja teoriaan tukeutuva pohdinta siitä, miten korona lopulta vaikutti lastensuojeluun ja sen toimintaan, sisältyy myöhempään lukuun kuusi.

Olennainen osa koronakriisin vaikutuksista lastensuojelun palveluihin näyttää liittyvän palvelun järjestämisen ja saatavuuden ongelmiin samaan aikaan, kun asiakkaiden palvelutarve kasvoi. Toisaalta myös palveluiden alikäyttöä esiintyi palvelutarpeen kasvusta huolimatta. Lastensuojeluilmoituksissa oli vaihtelua alueittain, mutta pääsääntöisesti ilmoitukset vähenivät keväällä ja lisääntyivät syksyllä.

Lastensuojelupalveluiden käytännön työssä koronakriisi toi muutoksia asiakastyöhön ja yhteistyöhön eri toimijoiden välillä sekä lisäsi digitaalisia palveluita.

5.1.1 Palvelun tuottamiseen ja järjestämiseen liittyvät vaikutukset

Monet koronan vaikutukset liittyivät aineiston perusteella lastensuojelupalveluiden tuottamiseen ja järjestämiseen. Yksi iso teema oli palvelun saatavuus ja siihen vaikuttavat tekijät, kuten palveluiden nopeat muutokset, palvelutarpeen kasvu, palveluiden alikäyttö ja epävarma tilanne.

Hietanen-Peltolan (2020) kevään raportin mukaan koronakriisissä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoimaa kavennettiin ja lähikontaktit muuttuivat etäpalveluiksi. Epidemiaan reagoitiin keväällä nopeasti, mikä johti sosiaali- ja terveyspalveluiden supistamiseen sosiaalisten kontaktien välttämiseksi ja useiden palveluiden muuttumiseen pelkästään etäyhteyksin toteutettavaksi. Tällöin unohtui jossain määrin palveluiden lakisääteisyys ja se, ettei sosiaali- ja terveyspalveluita voida lakkauttaa edes poikkeusoloissa eikä palveluiden viivästyminen saa aiheuttaa haittaa kenenkään turvallisuuteen tai arjessa selviytymiseen. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 5.)

Kevään kyselyistä selviää, että 27 % työntekijöistä arveli lastensuojelun avohuollon saatavuuden heikentyneen ainakin jonkin verran. Sijais- ja jälkihuollon osalta vastaava luku oli alle 10 %. Eniten saatavuutta heikensi keväällä palveluiden väliaikainen sulkeminen, vähentäminen tai aikojen siirtäminen. Toiseksi eniten saatavuutta heikensi palveluiden kysynnän kasvu. Avohuollossa ja jälkihuollossa myös henkilöstön siirrot muihin tehtäviin heikensivät saatavuutta jonkin verran. (Wennberg 2020, 13.)

Valtioneuvoston (2020) raportissa kerrotaan, että joidenkin asiakkaiden yhteydenpito omia asioita hoitaviin työntekijöihin oli vaikeutunut ja sovittuja tapaamisia oli siirretty tai peruttu. Henkilöstönsiirroilla oli siirretty asiakkaalle tuttuja työntekijöitä muihin tehtäviin ja yhteydenpitoa läheisverkostoon rajoitettu ilman riittäviä perusteita. Etätyöskentelyä oli joissain tapauksissa myös hankaloittanut huono

nettiyhteys. (Valtioneuvosto 2020, 43.) Myös Tiili ja kumppanit (2020, 1) kirjoittavat, että jopa 59% lastensuojelun johdosta arvioi sijoitettujen lasten ja sosiaalityöntekijän tapaamisten vähentyneen korona-aikana.

Toisaalta Hietanen-Peltolan ym. (2020, 28) mukaan lastensuojelun asiakaspalvelua oli pyritty tarjoamaan mahdollisimman normaalissa laajuudessa epidemiasta huolimatta, siirtäen työskentelyä puhelimiin ja muihin etäyhteyksiin. Silti Wennbergin ym. (2020, 12) kyselyyn vastanneet olivat sitä mieltä, että palveluiden saatavuuteen vaikutti negatiivisesti etäyhteyksiin siirtyminen, sillä etäyhteyksin ei voida vastata kaikkiin tarpeisiin eikä palveluihin hakeutuminen ole yhtä helppoa.

Suurin osa kevään kyselyyn vastanneista kertoi, ettei lastensuojelun palveluita ole leikattu koronan vuoksi. Henkilöstönsiirtojakaan ei ole tehty lastensuojelussa. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 37-38.) Toisaalta Hakulinen ym. (2020, 48) kirjoittavat syksyn raportissaan, että lastensuojelun palveluita heikennettiin juuri henkilöstönsiirtoin, palveluita supistamalla ja käyttämällä pelkäämään etäyhteyksiä. Riskitaitaiset tulokset kertovat vaihtelevista käytännöistä ja alueellisista eroista.

Lapsiperheiden sosiaalipalveluissa ja tehostetun perhetyön palveluissa arvoitiin syksyllä lastensuojelupalveluiden saatavuutta verrattuna normaalioloihin. Suurin osa näistä ammattilaisista oli sitä mieltä, että lastensuojelupalveluita oli saatavilla yhtä paljon kuin normaalioloissa. (Hakulinen 2020, 53.) On kuitenkin huomattava, että vaikka saatavuus olisi samalla tasolla kuin ennen, ei saatavuus ole myöskään parantunut, vaikka tuen ja palveluiden tarve on lisääntynyt koronan myötä (Hakulinen 2020, 59). Tiili ym. (2020, 8) kirjoittaakin, että lasten ja perheiden ongelmien kasvaminen koronan myötä ja samanaikaisesti palveluiden saannin vaikeutuminen on huolestuttava yhdistelmä.

Muiden lapsiperheiden palveluiden, kuten terapiapalveluiden, vapaa-ajan toiminnan ja opetuksen vähennyttyä painetta kasaantui sosiaalihuoltoon. Jälkikäteen on huomattu, että koronaan reagoitiin liian voimakkaasti ja joitakin lapsiperheiden palveluita pysäytettiin kokonaan liian helposti. (Wennberg ym. 2020, 12.)

Koronasta aiheutui myös asiakkaiden palvelutarpeen kasvu, mikä vaikutti palveluiden järjestämiseen. Lastensuojelussa työskentelevien arvion mukaan asiakkaiden palvelutarve oli noussut 57 %:lla asiakkaista ja pysynyt ennallaan 39 %:lla (Hakulinen 2020, 51). Kunnista kolmasosa arvioi, että syksyllä uusien asiakkaiden määrä oli normaalitilanteeseen verrattuna noussut (Tiili 2020, 2). Lastensuojelun asiakkaaksi tuli uusia perheitä koronan myötä sekä lastensuojeluilmoituksilla että huoli-ilmoituksilla (Wennberg 2020, 8).

Palveluiden merkitys perheiden tukena kasvoi, kun muut arjen tukiverkostot vähentyivät rajoitustoimien vuoksi (Hietanen-Peltola ym. 2020, 5). Hakulisen (2020, 6) mukaan kevään kriisitilanteessa olisi ollut tarvetta erityisesti varhaisen tuen palveluille.

Perheiden voimavarat hupenivat arjen rutiinien kadotessa ja erityisesti perheiden taloushuolien vuoksi. (Wennberg 2020, 8; Hakulinen 2020, 50; Tiili 2020, 1.) Lisääntynyttä kuormitusta kriisitilanteessa aiheuttavia tekijöitä olivat myös mielen-terveysongelmat, vanhemmuuden haasteet ja päihteiden käyttö (Hakulinen 2020, 50). Tiilin ym. (2020, 1) tutkimuksessa asiakasperheiden tilanteissa korostuivat vuorovaikutusongelmat, vanhempien jaksamattomuus, koulunkäyntiongelmät sekä perheiden taloudelliset huolet.

Jotkut vastaajista kokivat, että pandemian myötä lastensuojeluun tuli aikaisempaa vaikeammassa tilanteessa olevia lapsia ja perheiden tilanteet olivat päässeet kriisiytymään (Hakulinen 2020, 57). Syksyllä lasten sijoitukset kodin ulkopuolelle kasvoivat 39 % kunnista (Tiili ym. 2020, 1).

Pajun (2020) mukaan perheet kokivat, että arki muuttui entistä vaikeammaksi koronan myötä, kun normaaliarjessa tukea tarjoavat ihmiset ja palvelut vetäytyivät kokonaan tai etäyhteyksin toteutettavaksi. Näiden tilalle ei ollut vaihtoehtoista tukea tai suunnitelmaa, jolla puuttuva tuki ja apu korvataan. Perheet ovat jatkuvasti riippuvaisia konkreettisesta avusta, joka nyt jäi puutteelliseksi rajoitustoimien vuoksi. Perheet kokivat muutokset niin suureksi, ettei etäyhteyksien avulla voinut korvata aikaisempaa tukea. (Paju 2020, 37.) Pieni osa perheistä ilmoitti, että ensimmäisenä asiana rajoitustoimien purun jälkeen he haluaisivat saada tuki- ja

apupalveluita. Suurin osa halusi ensimmäisenä tavata ystäviä ja sukulaisia ja viettää aikaa yhdessä. (Paju 2020, 67.)

Hakulinen ym. (2020) kirjoittavat, että poikkeusolojen vuoksi sosiaali- ja terveyspalveluissa on ollut huomattavaa alikäyttöä. Poikkeusolojen aikana suuri osa lasten ja nuorten palveluista toimi supistetusti tai oli kokonaan pois käytöstä, jolloin tuen tarpeet jäivät tunnistamatta. Alikäyttö viivästytti ja vaikeutti lasten ja perheiden tuensaantia. (Hakulinen ym. 2020, 5-6.) Asiakkaat olivat peruneet sovittuja vastaanottoaikoja (Hietanen-Peltola ym. 2020, 28). Kansalliset ohjeet lähikontaktien välttämisestä koronan aikana saivat asiakkaat perumaan käyntejä, kieltäytymään tarjotusta tuesta ja pitkittämään avun piiriin hakeutumista (Hakulinen 2020, 48).

Lastensuojeluilmoituksia tehtiin keväällä aiempaa vähemmän, mikä on merkki palveluvajeesta. Perheiden kuormittuminen jäi koronan aikana piiloon samalla, kun tarve turvaverkoille ja palveluille kasvoi. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 44, 49.) Myös Wennbergin ym. (2020, 8) mukaan ongelmien jääminen piiloon ja avun viivästyminen huolestuttaa lastensuojelun työntekijöitä. Samasta ongelmien piiloon jäämisestä kertoo valtioneuvoston raportti (2020). Poikkeustilassa lasten siirtyminen etäopetukseen ja neuvola- ja muiden käyntien peruuntuminen aiheutti sen, että lähisuhdeväkivalta ja kaltoinkohtelu jäivät huomaamatta. Lastensuojeluilmoitukset vähenivät, vaikka lastensuojelun tarve ei vähentynyt. Tilanteiden kriisiytyminen näkyi lastensuojelun sijaan poliisin kotihälytyksissä ja sosiaalipäivystyksessä. (Valtioneuvosto 2020, 55.)

Wennbergin ym. (2020) mukaan lastensuojeluilmoitusten määrässä tai käsittelyajoissa ei pääsääntöisesti ollut suuria muutoksia koronakevään aikana. He kuitenkin painottavat, että tässäkin asiassa kuntien väliset erot olivat suuria ja vastauksissa on suurta vaihtelua. Kiireelliset sijoitukset ovat lisääntyneet, mutta määrä on ollut nousujohteinen jo ennen koronaa. (Wennberg 2020, 11.)

Muussa aineistossa kerrotaan painokkaammin, että koronakeväänä lastensuojeluilmoitusten määrä väheni. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 30; Valtioneuvosto 2020, 11.) Ilmoitukset vähenivät erityisesti koulujen sulkeuduttua. (Hietanen-Pel-

tola ym. 2020, 42.) Samalla lastensuojelun päivystyksen yhteydenotot lisääntyivät. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 30.) Myös valtioneuvoston raportti (2020, 17) kertoo, että samalla kun lastensuojeluilmoitukset vähentyivät, kotihälytyskäynnit lisääntyivät ja laitoshuoltopaikkojen kysyntä kasvoi.

Syksyn osalta lastensuojeluilmoitusten määrän muutos oli päinvastainen kevääseen verrattuna. 42 % kunnista arvioi, että syksyllä lastensuojeluilmoituksia tuli enemmän kuin normaalioloissa. Syksyllä arvioitiin, että erityisesti poliisi ja koulut tekivät ilmoituksia, mutta myös yksityishenkilöiltä, neuvoloista ja terveydenhuollosta tuli normaalioloihin verrattuna enemmän lastensuojeluilmoituksia. Lisäksi palvelutarpeen arviointeja tehtiin syksyllä enemmän kolmanneksessa kunnista. (Tiili ym. 2020, 1-4.)

Raporttien mukaan lastensuojeluilmoitukset ja yhteydenotot oli saatu käsiteltyä määräajassa (Hietanen-Peltola ym. 2020, 28). Myös palvelutarpeen arvioinnit oli tehty määräajassa (Hietanen-Peltola ym. 2020, 39).

Aikuispsykiatrialta tulevat lastensuojeluilmoitukset ovat kertoneet vanhempien väsymisestä. Alkavia merkkejä oli jo keväällä myös päihteiden käytön ja väkivallan lisääntymisestä. Ilmoituksia on tullut senkin vuoksi, että etäkoulun aikana joihinkin perheisiin ei ole saatu yhteyttä. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 43.)

Resurssimuutokset vaikuttivat lastensuojelun toimintaan paikallisesti. Joillain paikkakunnilla lastensuojelun resursseja vahvistettiin koronakeväänä henkilöstönsiirtojen avulla. Esimerkiksi sivistystoimesta siirrettiin työntekijöitä lastenkoteihin ja lastensuojelun avohuoltoon. Sosiaalityöntekijöitä siirtyi työskentelemään virka-ajan ulkopuolella päivystystehtäviin. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 29.) Lastensuojeluun on saatu myös ylimääräisiä työntekijöitä määräajaksi. Päivystyksellisissä tehtävissä ja lastenkodeissa yksikkörajat ylittävä työparityö lisääntyi. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 38.)

Palveluiden järjestämistä ja suunnittelemista vaikeutti epävarmuus uudesta tilanteesta ja sen jatkuvuudesta (Hietanen-Peltola ym. 2020, 5). Lastensuojelupalveluiden järjestämistä vaikeutti eniten hankaluudet rekrytoinnissa. Toiseksi tärkein

syy järjestämisvaikeuksille oli se, että asiakkaat peruivat varattuja aikoja. Hanka- luuksia aiheutui myös siitä, että asiakkaat eivät hakeutuneet palveluihin. Jonkin verran järjestämisiongelmiä toivat henkilöstönsiirrot. (Hakulinen 2020, 54.) Lastensuojelua työllisti myös poikkeusoloissa järjestettävät lasten tapaamiset, joiden toteuttaminen on ollut haasteellista (Hietanen-Peltola ym. 2020, 42).

Kuntien näkökulmasta korona heikensi taloustilannetta huomattavasti. Lasten ja perheiden palveluiden ollessa pääosin kuntien vastuulla on heikentynyt talousti- lanne näkynyt myös näissä palveluissa. Koronakriisi vaikutti erityisesti niihin kun- tiin, joissa talous on yleensä ollut vahva verotulojen ansiosta, toisin sanoen vä- estöltään suurimpiin kuntiin, joissa on myös paljon lapsia ja nuoria. (Valtioneu- vosto 2020, 21.)

Koronan myötä huonontuneella kuntien taloustilanteella ja samaan aikaan nou- sevilla asiakasmäärillä oli vaikutusta työjärjestelyihin ja siihen, miten ja mitä pal- veluita perheille oli tarjolla. Lomautukset ja uusien työtehtävien täyttöluvat aiheut- tivat huolta työntekijöissä. (Hakulinen 2020, 58.)

5.1.2 Käytännön työhön liittyvät vaikutukset

Lastensuojelun arjessa korona vaikutti erityisesti asiakastyöhön ja yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa. Tiilin ym. (2020, 3) mukaan keväällä 2020 lastensuo- jelu ei siirtynyt täysin etäyhteyksin toteutettavaksi, mutta etätyö oli silti tärkeä työ- kalu osassa tapaamisia. Hakulinen (2020) kirjoittaa, että lastensuojelutyön toteut- tamisessa digitaaliset etäyhteydet ja puhelinyhteys korostuivat selvästi epide- miaa edeltävään aikaan verrattuna. Ryhmätoiminnat supistuivat selkeästi eniten, samoin lähikontaktit vastaanotolla jonkin verran. Kotikäyntejä tehtiin vähemmän. Kuitenkin yli puolet vastaajista teki kotikäyntejä ja lähivastaanottoja koronan ai- kanakin. (Hakulinen 2020, 55, 59.) Ryhmätoimintaa ja tukiperhetoimintaa vähen- nettiin, eikä lastensuojeluyksikköihin sallittu vierailuja poikkeusaikana (Hietanen- Peltola ym. 2020, 37).

Lähikontaktien osalta käytännöt vaihtelivat. Joissain tapauksissa lähikontakteja toteutettiin niiden asiakkaiden kanssa, joilla ei ollut hengitystieinfektion oireita,

kun taas toisaalla asiakastapaamisia ei toteutettu ollenkaan lähikontaktina (Hietanen-Peltola ym. 2020, 37).

Kaikkiin lastensuojelun asiakasperheisiin oltiin yhteydessä koronakeväänä ja tiedusteltiin tuen tarvetta vähintään puhelimitse, tarvittaessa kotikäynnillä. Asiakassuunnitelmien tarkistuksia siirrettiin tai niitä tehtiin etäyhteyksien avulla. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 37-39.)

Hieman yli puolet vastaajista kertoi, että syksyllä kokonaistilanteiden arviointi oli vaikeutunut ainakin jossain määrin, sillä asiakkaat välttivät tartuntariskiä eivätkä sen vuoksi halunneet tai voineet tavata työntekijää. Tämän vuoksi tukitoimet ja niiden vastaanottaminen olivat jossain määrin heikentyneet. Kuitenkin 63 % arvioi, että kokonaistilanteiden arvioinnin laatu ei ollut heikentynyt etäyhteyksien vuoksi. (Tiili 2020, 3.)

Poikkeusoloissa innovoitiin uudenlaisiakin työskentelytapoja. Perheiden kanssa on muun muassa tehty kävelytapaamisia, käyty retkillä ja viety leipomistarvikkeita ja askartelupaketteja. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 46.)

Asiakastyön muutoksista yksi suurimmista oli digitalisaation ja etäyhteyksien lisääntyminen. Positiivisena puolena voidaan sanoa, että kriisi opetti sekä työntekijöitä että asiakkaita käyttämään sujuvammin digitaalisia yhteyskeinoja. Muutos olisi ollut joka tapauksessa edessä, mutta korona nopeutti sitä huomattavasti. (Wennberg ym. 2020, 16.)

Asioita hoidettiin enemmän puhelimitse ja muilla viestintäkanavilla. Isot verkostopalaverit järjestettiin etäyhteyksin. Toiminta oli suurelta osin etäyhteyksillä toteutettua kaikissa lapsiperheiden sosiaali- ja terveystalveissa. Lastensuojelussa etätyötä ei kuitenkaan tehty asiakastapaamisten kustannuksella, vaan vain silloin kuin työtilanne mahdollisti etätyön. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 28-29.)

Jotkin kotikäynnit korvattiin sähköisillä menetelmillä kuten puhelinoitoilla, sähköposteilla ja viesteillä. Sijoitettuihin lapsiin pidettiin myös yhteyttä puhelimitse. Avo- ja sijaishuollossa hyödynnettiin videotapaamisia tai puhelinta. (Hietanen-

Peltola ym. 2020, 40.) Suurin osa vastaajista kertoi, että syksyllä 20-30 % lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollosta toteutettiin edelleen etäyhteyksin (Tiili 2020, 3).

Sähköisten palveluiden hyödyntämisessä oli suurta vaihtelua alueittain. Jossain paikoissa sähköisiä palveluita käytettiin lähes aina kun mahdollista, kun taas toisaalla niitä ei käytetty lainkaan. Niihin asiakkaisiin, jotka eivät halunneet tai voineet tulla lähivastaanotolle, pidettiin yhteyttä sähköisesti. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 39.)

Monet työntekijät kokivat, että perheiden on vaikeampi tuoda esille ongelmiaan etäyhteyksillä tapahtuvassa asiakastyössä. Tällöin ongelmat jäivät piiloon eikä niihin saada tukea. (Wennberg ym. 2020, 8.) Vastauksissa nousivat esiin myös etäyhteyksien mahdolliset tietoturvaongelmat (Wennberg ym. 2020, 12).

Vaikka palveluissa on ollut haasteita, on yhteistyön merkitys eri toimijoiden välillä korostunut koronakriisissä. 20 % vastaajista kertoo syksyllä, että yhteistyö on lisääntynyt kuntien, järjestöjen ja yksityisten palveluntuottajien välillä. Vastaavasti 34 % arvioi yhteistyön lisääntyneen sosiaali-, terveys- ja sivistystoimen välillä. (Tiili 2020, 5.)

Koronaepidemian ansiosta on syntynyt uusia moniammatillisen yhteistyön muotoja ja rakenteita. Eri toimijoiden on ollut pakko toimia yhteistyössä yli toimiala- ja organisaatorajojen ja kehitellä uusia ratkaisuja. (Valtioneuvosto 2020, 44.) Verkostoyhteistyötä tiivistettiin koronakeväänä perhesosiaalityön ja lastensuojelun välillä. Huomioon otettiin esimerkiksi työkäytännöt, ettei virus leviäisi yksiköstä toiseen. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 29.)

Kevään viikoilla 19 ja 22 kouluterveydenhoitajat arvioivat, että lastensuojelun kanssa yhteistyötä oli tehty vähemmän kuin ennen tai ei lainkaan. Pandemian edetessä yhteistyö väheni, sillä viikolla 19 terveydenhoitajista 27 % arvioi, ettei lastensuojelun kanssa tehty ollenkaan yhteistyötä, kun viikolla 22 vastaava luku oli jo 46 %. Syksyn viikolle 37 tultaessa tilanne oli jo parempi, sillä enää 21 % terveydenhoitajista ilmoitti, ettei tee ollenkaan yhteistyötä lastensuojelun kanssa. Lisäksi on huomattavaa, että syksyllä jopa 17 % terveydenhoitajista arvioi, että

yhteistyö lastensuojelun kanssa oli lisääntynyt normaalioloihin verrattuna. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 18-19; Hakulinen ym. 2020, 37.)

Lääkäreiden kanssa tehty yhteistyö näyttää hieman parantuneen kevään viikoilla 19 ja 22. Lääkäreistä 44 % arvioi tehneensä vähemmän tai ei ollenkaan yhteistyötä lastensuojelun kanssa viikolla 19, kun taas viikolla 22 vastaava luku oli vain 23 %. Lastensuojelun ja lääkäreiden yhteistyö oli siis keväällä lisääntynyt samalla, kun lastensuojelun ja kouluterveydenhoitajien yhteistyö vähentynyt. Syksyllä lääkäreitä, jotka eivät tehneet ollenkaan yhteistyötä lastensuojelun kanssa, oli 15 % enemmän kuin keväällä. (Hietanen-Peltola ym. 2020, 18-19; Hakulinen ym. 2020, 38.)

Normaalitilanteeseen verrattuna lastensuojelu teki poikkeusoloissa huomattavasti enemmän yhteistyötä opettajien kanssa, sillä 25 % vastaajista näki yhteistyön opettajien kanssa lisääntyneen. Yhteistyö lisääntyi hieman myös lastenpsykiatrian (17 %), Kelan (15 %), nuorisopsykiatrian (14 %) ja opiskeluhuollon kuuraattorien (13 %) kanssa. Eniten yhteistyö vähentyi tai loppui kokonaan äitiysneuvolan, lastenneuvolan ja Kelan kanssa. Suurin osa vastaajista kuitenkin katsoi, että yhteistyötä tehtiin yhtä paljon kuin ennenkin. (Hakulinen 2020, 57.) Syksyllä lastensuojelun asiakkailla on huomattu vaikeuksia tuen saamisessa lasten- ja nuorisopsykiatrialta, aikuisten mielenterveys- ja päihdepalveluista sekä oppilas- huollosta (Tiili 2020, 4).

5.2 Koronakriisin esiin tuomat heikkoudet palvelujärjestelmän kriisinhallinnassa

Palvelujärjestelmän heikkouksia koronakriisissä kuvaavat seuraavat aineistosta seulotut luokat:

- Lakisääteisten palveluiden heikentäminen kriisissä
- Palvelujärjestelmän hajanaisuus
- Puutteellinen toiminnan ohjeistus ja vaihtelevat käytännöt
- Eri kuntien erilainen varautuminen kriisiin
- Lastensuojelun ylikuormitus jo ennen kriisiä

Lisäksi yhtenä luokkana on aineistossa ehdotetut kehitysehdotukset, joiden pyrkimyksenä on usein korjata havaittuja heikkouksia tai vahvistaa ja ylläpitää koronakriisissä opittuja uusia tietoja ja taitoja. Aineistosta kävi ilmi, että koronakriisistä on jo tähän mennessä opittu paljon ja se on tuonut näkyvämmiin esiin millä tavoin palvelujärjestelmää voi parantaa tulevaisuudessa. Kehitysehdotuksia käsitellään lyhyesti omana lukunaan, sillä ne eivät suoraan vastaa tutkimuskysymyksiin, mutta valottavat laajemmin koronan esiin tuomia heikkouksia palvelujärjestelmässä.

Luokkien perusteella palvelujärjestelmän heikkouksina näkyivät erityisesti alueelliset erot tilanteeseen varautumisessa ja siitä selviämisessä. Lastensuojelun kuormittuneisuus jo ennen kriisiä on korostunut poikkeusoloissa. Myös palvelujärjestelmän hajanaisuus on hankaloittanut lastensuojelun toimintaa kriisissä. Lisäksi aineistosta selviää, että jopa lakisääteisiä palveluita on kriisin aikana heikennetty eikä lastensuojelulakia ole aina sovellettu oikealla tavalla.

Lasten ja perheiden hyvinvointia tukevia palveluita paikoin heikennettiin koronakriisissä, vaikka Oscarssonin ja Danielssonin (2018, 225) mukaan peruspalveluiden olisi tärkeää pysyä toiminnassa ja niitä pitäisi jopa vahvistaa poikkeusoloissa. Lapsiperheiden sosiaalipalvelut ja lastensuojelu ovat lakisääteistä toimintaa, mutta siitä huolimatta toimijat kertovat, ettei kaikkia palveluita ollut saatavilla (Hakulinen 2020, 59).

Hakulinen ym. (2020, 6) huomauttavat, että koronakriisissä on ollut lyhytnäköistä toimintaa heikentää perustason palveluiden saatavuutta samaan aikaan, kun perheiden tuen tarpeet kasvoivat. He ennustavat erityispalveluiden tarpeen ja kustannusten kasvua ja vertaavat tilannetta 90-luvun lamaan, jolloin peruspalveluihin tehtiin leikkauksia, vaikka asiakkaiden tarpeet kasvoivat.

Valtioneuvoston raportissa (2020) todetaan, että koronakriisi on tuonut näkyväksi palvelujärjestelmän hajanaisuuden. Palveluiden pirstaleisuus ja hajanaisuus vaikeuttaa lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistämistä kokonaisvaltaisesti. Jo kriisiä edeltävät toimintatavat ovat johtaneet pullonkaulapalveluihin, joissa erityisesti lastensuojelun ja lastenpsykiatrian palvelut ovat ruuhkautuneet, eikä auttamistyö ollut sujuvaa edes normaalioloissa. (Valtioneuvosto 2020, 18.)

Hajanaisuus vaikeuttaa myös johtamista ja tuo sitä kautta ongelmia kokonaisuuteen. Paikallis-, alue- ja valtiohallinnon yhteistyötä vaikeuttaa, jos kukaan ei johda kokonaisuutta eikä tuo yhteen eri alueiden toimintamalleja. (Wennberg ym. 2020, 14.)

Koronaepidemiassa korostui myös kriisitilanteen puutteelliset ohjeistukset ja vaihtelevat käytännöt. Ratkaisut lastensuojelun palveluiden järjestämisessä vaihtelivat paikallisesti (Hakulinen 2020, 59). Esimerkiksi sähköisten palveluiden käyttö vaihteli suuresti alueittain niin, että joissain paikoissa niitä hyödynnettiin lähes kaikissa palveluissa ja toisaalla ei missään palveluissa (Hietanen-Peltola ym. 2020, 39.)

22 % lastensuojelussa toimivista piti asiakastyön toteuttamisen ohjeita riittämättöminä. Näissä tapauksissa oman organisaation antamat ohjeistukset olivat ristiriitaisia, epäselviä, puutteellisia, tulkinnanvaraisia ja joskus jopa ristiriidassa valtakunnallisten ohjeiden kanssa. Joissakin tapauksia ohjeita ei ollut lainkaan. Työntekijät tunsivat jääneensä yksin ratkaisemaan, miten toimia asiakastilanteissa turvallisesti koronaepidemian aikana. Myös kotikäynneille annetut ohjeet oli koettu puutteellisiksi. (Hakulinen 2020, 54.)

Samoin Wennbergin ym. (2020) kyselyssä vastaajat ovat olleet sitä mieltä, että johtaminen ja työntekijöiden ohjeistus kriisin aikana on ollut puutteellista ja ristiriitaista. Poikkeustilanteissa viestinnän olisi tärkeää olla selkeää ja aktiivista. (Wennberg ym. 2020, 14.)

Myös valtioneuvoston raportista (2020) käy ilmi, että lastensuojelun käytännöt vaihtelevat paikkakunnittain. Eroja on havaittu esimerkiksi sähköisen viestinnän käytännöissä, kotilomien ohjeistuksissa, tartunnoilta suojautumisessa ja tapaamiseen liittyvissä järjestelyissä. (Valtioneuvosto 2020, 43.)

Kuten jo Rapeli (2017, 397) mainitsi, eri kuntien valmiudet kriisitilanteiden hoitamiseen vaihtelevat Suomessa suuresti. Tämä näkyi myös koronatilanteessa. Eri kunnilla oli huomattavan erilainen varautuminen kriisitilanteisiin, mistä seurasi alueellisesti vaihtelevia tapoja palveluiden järjestämisessä koronaepidemian

alussa. Alueellinen eriarvoisuus ehkäisevien peruspalveluiden saamisessa oli osin olemassa jo ennen koronaa ja vahvistui kriisin myötä. (Hakulinen ym. 2020, 5.) Erilaiset tavat ja valmiudet kriisiin reagoimisessa tulevat ilmi muun muassa raporttien ristiriitaisista tuloksista koskien esimerkiksi henkilöstönsiirtoja. Joissakin kunnissa henkilöstönsiirtoja oli tehty lastensuojelun resursseja heikentävästi ja joissakin vahvistavasti (ks. luku 5.1 yllä).

Kuntien taloustilanne vaikeutui entisestään koronan myötä ja välittömimmät vaikutukset näkyivät taloudeltaan vahvimmissa kunnissa. Tämä selittyy sillä, että vahva talous syntyy suuresta väestöstä ja siten verotuloista, joihin korona vaikutti. (Valtioneuvosto 2020, 21.)

Kuntien harteille jäävä palvelujärjestelmä ei ole kriisissä toiminut kuten pitäisi. Joillakin kunnilla ei ole toimintaedellytyksiä hoitaa lastensuojelupalveluita kunnolla kriisissä, jolloin kuntien hoidettavaksi jäävä ohjeistus kriisitilanteessa luo alueellista epätasa-arvoa ja palveluita, joita on hankala sovittaa yhteen. Pandemia osoitti myös, että lastensuojelulakia ei aina osata soveltaa oikein. Normaaliooloissakin olisi tarvetta yhtenäisemmälle johtamiselle yli sektori- ja hallintorajojen. (Wennberg ym. 2020, 18.)

Korona kärjisti myös lastensuojelussa jo aikaisemmin olleita ongelmia, erityisesti palveluiden ylikuormitusta. Lastensuojelupalveluiden saatavuus on parantunut, vaikka korona aiheutti tuen ja palvelun tarpeen lisääntymisen lapsiperheissä (Hakulinen 2020, 59). Niin kutsutut pullonkaulapalvelut, joissa oli ruuhkaa jo ennen koronaepidemiaa, ovat osoittautuneet poikkeusoloissa kriittisiksi. Haavoittuneimassa asemassa olevat ryhmät, kuten maahanmuuttajaperheet ja lapset, joilla on erityistarpeita, ovat kärsineet kriisissä eniten, mikä luo palveluihin yhä kasvavaa painetta. (Wennberg ym. 2020, 18.)

Valtioneuvoston (2020) raportti korostaa, että lastensuojelupalvelut ovat olleet jo pitempään kuormittuneita. 1990-lamasta lähtien lastensuojelupalveluissa on ollut ruuhkaa ja psykiatrian lähetteet ovat olleet nousussa. Ratkaisuksi ehdotetaan ennaltaehkäiseviä palveluita ja palveluiden integraatiota. (Valtioneuvosto 2020, 44.)

5.3 Aineistossa ilmenneet kehitysehdotukset

Aineistossa käsiteltiin jo jonkin verran koronasta saatuja oppeja, joiden perusteella palvelujärjestelmää ja lasten ja perheiden palveluita tulisi kehittää. Wennbergin ym. (2020, 16) mukaan monet koronakriisin esiin tuomista muutostrendeistä olivat nähtävissä ja käynnissä jo ennen koronaa ja vahvistuivat epidemian myötä.

Koronakriisissä kaivattiin yhteisiä, valtakunnallisia toimintamalleja, kriisisuunnitelmia ja vahvaa johtamista. Selkeiden toimintamallien ja prosessien tulee olla valmiina jo ennen kriisiä, jotta niitä voidaan tehokkaasti ottaa käyttöön tarpeen vaatiessa ja siten toteuttaa yhteistyötä ja nopeita muutoksia. (Wennberg ym. 2020, 14.)

Lastensuojelun työntekijät toivoivat, että toteutuneista etävastaanotoista asiakastyössä pidetään tilastoa ja etätöiden tuloksellisuudesta kerätään palautetta asiakailta (Hakulinen 2020, 58). Digitaalisten välineiden käyttöä tulee jatkossakin kehittää ja hyödyntää osana normaalia toimintaa, sillä etäyhteyksin voi joustavasti hoitaa monia asioita asiakastyössä ja työyhteisön sisällä. Sähköisillä yhteyskeinoilla voidaan tehdä tiiviimmin yhteistyötä suoraan asiakkaiden kanssa ja ne mahdollistavat myös uusia työtapoja. (Wennberg ym. 2020, 14, 19).

Valtioneuvosto (2020) huomauttaa raportissaan, että kriisien aiheuttamien taloudellisten taantumien vaikutukset vaikuttavat eri tavoin eri väestöryhmiin. Jatkossa on tärkeää tunnistaa suurimman riskin ryhmät, mikä edellyttää sujuvaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Raportissa korostetaan palveluiden integrointia, arjen voimavaroja vahvistavaa työskentelyotetta, osallisuutta ja yhteiskehittämistä. Riskiryhmien saatavilla on oltava perhelähtöisesti suunniteltuja ja integroituja palveluita. (Valtioneuvosto 2020, 18.) Myös Tiili ym. (2020, 8) tuo esiin tarpeet palvelujärjestelmän joustavuudelle ja asiakkaiden tarpeista käsin lähtevälle toiminnalle.

Valtioneuvoston (2020) raportti ehdottaa ratkaisuksi hajanaiseen palvelujärjestelmään ja ruuhkautuneisiin palveluihin eri ammattialojen yhteistyön lisäämistä. Lasten ja nuorten arjessa toimivilla aikuisilla ja sote- ja sivistyspalveluilla tulisi olla

yhteinen tavoite ja sujuvaa yhteistoimintaa tavoitteen mukaisesti. (Valtioneuvosto 2020, 18.)

Valtioneuvosto kehottaa jatkossakin ylläpitämään ja kehittämään sitä ammattiryhmien ja organisaatioiden välistä yhteistyötä, joka koronasta on seurannut. Tällöin tuetaan lasten ja perheiden hyvinvointia. Esimerkiksi sote-uudistuksessa on vahvistettava tätä yhteistyötä. (Valtioneuvosto 2020, 22.) Kriisitilanteessa tärkeäksi osoittautunut laaja-alainen yhteistyö eri palveluiden välillä on ylläpitämisen ja kehittämisen arvoista (Wennberg ym. 2020, 14).

Koronakriisi on korostanut tarvetta ennaltaehkäiseville toimille ja palveluiden integraatiolle entistäkin vahvemmin (Valtioneuvosto 2020, 18). Järjestelmän toimivuuden turvaamisessa avainasemassa ovat matalan kynnyksen ennaltaehkäisevät palvelut ja avohuollon palvelut, joiden resurssien turvaaminen on tärkeää (Wennberg ym. 2020, 16).

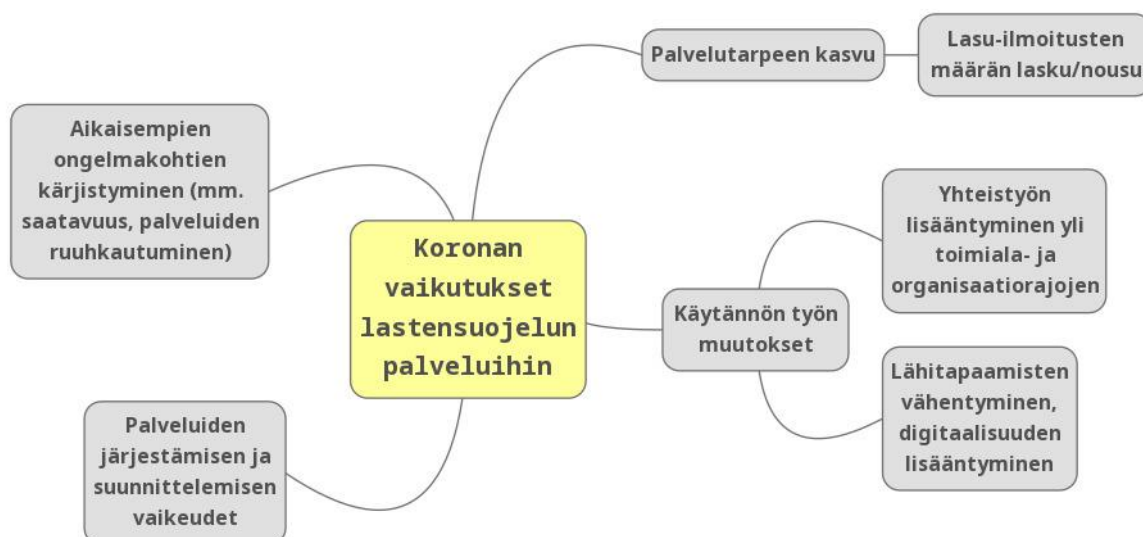
Valtioneuvosto (2020, 21) huomauttaa myös, että riittävä valtionrahoitus kunnille on turvattava, jotta lasten ja perheiden palvelut voidaan toteuttaa. Lisäksi Wennberg ym. (2020, 14) nostavat esiin, että kriisitilanteessa on ensisijaisen tärkeää käyttää olemassa olevia resursseja kuten henkilöstöä joustavasti, yli hallintorajojen.

6 POHDINTA

6.1 Tulosten tarkastelua

Tämä opinnäytetyö on kirjallisuuskatsaus, jonka tarkoituksena on tiivistää tähän mennessä ilmestynyt olennainen tutkimustieto koronakriisin vaikutuksista lastensuojelun palveluihin Suomessa vuonna 2020. Tutkimuksen tavoite on saada selville, miten korona vaikutti palveluihin ja millaisia heikkouksia palveluissa on voitu havaita kriisissä. Tässä luvussa tarkastellaan aineistosta saatuja tuloksia ja analysoidaan lastensuojelupalveluiden toimintaa ja heikkouksia koronakriisissä lastensuojelulain näkökulmasta.

Tulokset koronan vaikutuksista lastensuojelun palveluihin on tiivistetty alla olevaan kuvioon (kuvio 1).



KUVIO 1. Yhteenvedo koronan vaikutuksista lastensuojelun palveluihin.

Huomattavimmat vaikutukset koronaepidemiolla oli lastensuojelun käytännön työhön sekä palveluiden suunnittelemiseen ja järjestämiseen. Kriisi aiheutti myös palvelutarpeen kasvun ja kärjisti jo olemassa olevia palvelujärjestelmän ongelmia. Pääsääntöisesti lastensuojelun tärkeimmät toiminnot vaikuttavat aineiston perusteella pysyneen toiminnassa kriisistä huolimatta. Lastensuojelu on siis melko hyvin pystynyt toteuttamaan koronankin aikana laissa määrättyä tehtäväänsä lasten hyvinvoinnin ja perheiden tukemisessa.

Käytännön työn muutoksissa korostuivat lähikontaktien minimointi, digitaalisten yhteydenpitokeinojen hyödyntäminen entistä enemmän ja yhteistyön lisääntyminen yli toimiala- ja organisaatorajojen. Eri toimijoiden yhteistyö toimi- ja ammattialojen sekä sektoreiden välillä tiivistyi kriisissä ja uusia yhteistyön muotoja kehiteltiin. Lähikontaktit ja ryhmätapaamiset vähenivät ja korvautuivat etäyhteyksin. Digipalveluiden kannalta korona oli positiivinen käänne, sillä edessä olisi joka tapauksessa palveluiden digitalisoituminen, jota etäyhteyksien käyttöönotto nopeutti huomattavasti. Kuitenkin asiakkaista pidettiin huolta ja kaikkiin oltiin yhteydessä jollakin keinoilla, joten lastensuojelun ydintoimintoihin korona ei ole vaikuttanut suuresti. Tärkeimmät lastensuojelun lapsi- ja perhekohtaiset toiminnot säilyivät ja toteuttivat näin lastensuojelun lainmukaista tehtävää lapsen edun ja kehityksen turvaamisessa. Yhteistyön lisääminen on myös lastensuojelulain mukaista toimintaa, jolla varmistetaan, että palveluita on saatavilla tarpeeseen nähden riittävästi. Tämä oli erityisen tärkeää kriisin aikana ja epävarmoissa olosuhteissa.

Palveluiden suunnittelun ja järjestämisen hankaluudet kietovat yhteen monta osatekijää, jotka liittyvät nopeasti toteutettuihin muutoksiin ja epävarmaan tilanteeseen. Aineistosta ilmenee, että supistetut palvelut, heikkoudet saatavuudessa, palvelutarpeen kasvu ja toisaalta palveluiden alikäyttö ovat toisiinsa linkittyviä ilmiöitä. Palveluiden saatavuutta heikensi kasvanut kysyntä ja samanaikainen palveluiden supistaminen. Keväällä palveluita supistettiin liian nopeasti ja voimakkaasti, mikä vaikeutti niiden suunnittelua ja heikensi saatavuutta. Kuitenkin kasvaneen palvelutarpeen lisäksi käy myös ilmi, että palveluissa havaittiin huomattavaa alikäyttöä koronan aikana. Tähän vaikuttivat lastensuojeluilmoitusten määrän lasku keväällä, supistetut palvelut, asiakkaiden perumat ajat ja siirretyt tapaamiset. Toisin sanoen, vaikka tarve lastensuojelupalveluille kasvoi, ei tukitoimia aina voitu tai uskallettu ottaa vastaan, tai palveluita ei ollut tarjolla riittävästi.

Silti suurimmaksi osaksi palveluiden saatavuus pysyi samalla tasolla kuin ennen epidemiaa. Kriisinhallinnan näkökulmasta nopea reagointi kriisiin oli onnistunutta ja oli tärkeää, että palvelut pysyivät pääosin toiminnassa kriisistä huolimatta. On huomattava, että palveluiden heikko saatavuus oli joissakin kunnissa ongelma jo

ennen koronaa, mikä vain korostui kriisitilanteessa palvelutarpeen lisääntyttyä. Tällöin jää toteutumatta lastensuojelulain mukainen kunnan tehtävä järjestää lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua kunnassa esiintyvän tarpeen mukaisesti ja tarvittavassa laajuudessa. Korona kärjisti saatavuuden ongelmia lisäämällä kysyntää ja supistamalla palveluita.

Alueelliset erot korostuvat monella osa-alueella, esimerkiksi juuri saatavuudessa, digitaalisten yhteyksien käytössä, resursseissa, palveluiden ylikuormituksessa ja lastensuojeluilmoitusten määrissä. Eri kunnilla oli huomattavan erilaiset valmiudet kriisitilanteeseen, mikä aiheutti alueellista eriarvoisuutta. Korona vaikutti kuntien taloustilanteeseen vaihtelevasti ja vaikutti siten lastensuojelun resursseihin paikallisesti. Lastensuojelulaki toteutui joissakin kunnissa paremmin kuin toisissa ja myös johtamisessa oli eroja kunnittain. Eri kunnilla oli erilaisia ratkaisuja järjestää lastensuojelua poikkeusoloissa, eivätkä toimintaedellytykset olleet kaikkialla yhtä hyvät. Myös kuntien antamat ohjeet ja käytännöt koronakriisin aikana olivat alueellisesti hyvin vaihtelevia. Lastensuojelun edellytysten tulisi olla kunnossa kaikissa kunnissa, mutta näin ei tulosten perusteella ole. Jo perustuslaki (731/1999) edellyttää, että julkinen valta turvaa kaikille kansalaisille riittävät sosiaalipalvelut.

Koronan myötä tuli esille paljon paranneltavaa palvelujärjestelmässä, mutta myös uusia innovaatioita ja mahdollisuuksia, joita kannattaa kehittää tulevaisuudessaakin. Tärkeää on kehitellä jo etukäteen selkeitä, yhteisiä toimintasuunnitelmia ja vahvaa johtamista kriisin varalle. Olennaista on myös taata riittävät resurssit lapsiperheiden palveluille, erityisesti ennaltaehkäisevään työhön ja avopalveluihin. Kriisissä on tunnistettava ajoissa riskiryhmät ja toteutettava palveluita asiakaslähtöisesti ja joustavasti. Palveluiden hajanaisuutta on syytä vähentää integraatiolla ja moniammatillisella yhteistyöllä. Korona toi esiin uusia sujuvan ja laaja-alaisen yhteistyön mahdollisuuksia yli yksikkö- ja ammattirajojen, mitä tulee jatkossakin kehittää ja ylläpitää. Myös digipalveluita on syytä hyödyntää ja kehittää jatkossa koronasta saatujen kokemusten avulla. Monet näistä kehitysehdotuksista tulevat esille myös Lastensuojelun laatusuosituksissa (2019), kuten yhteistyön merkitys ja johtamisen tärkeys. Kokoavana kehitysehdotuksena voi lisäksi todeta, että erityisesti digitalisaation, yhteistyön ja integraation näkökulmasta

sote-uudistus vaikuttaa erittäin tarpeelliselta tulevaisuudessa ja se ratkaisisi monia hajanaisen ja epätasa-arvoisen palvelujärjestelmän ongelmia.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tämän tutkimuksen eettisyys- ja luotettavuusasiat liittyvät ensisijaisesti kirjallisuuskatsauksen tieteelliseen ja luotettavaan toteutukseen. Vaikka kuvaileva kirjallisuuskatsaus onkin Salmisen (2011, 8) mukaan melko vapaa tiukoista ja tarakoista säännöistä, on tässä tutkimuksessa pyritty etenemään mahdollisimman selkeästi, avoimesti ja systemaattisesti parhaan luotettavuuden takaamiseksi. Tietokantojen ja aineiston valinnassa tehdyt päätökset on perusteltu ja aineistoa on kerätty monipuolisesti ja avoimesti. Käytetyt menetelmät on valittu harkiten ja perustellen ja eri tutkimuksen vaiheet kirjattu esiin. Aineistoon valittiin vain luotettavia, tieteellisiä julkaisuja tarkoin sisäänotto- ja poissulkukriteerein. Tämän läpinäkyvyyden ja menetelmien tarkan avaamisen ansiosta tutkimus on toistettavissa.

Koska koronaepidemia on melko uusi ilmiö, oli aiheesta saatavilla suhteellisen vähän aineistoa, joka ei lopulta ollut kovin monipuolista. Tämä voi vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen tai vääristää tuloksia. Suurin osa aineiston sisältämistä kyselyistä oli kerätty yksipuolisesti palveluntuottajilta, eikä esimerkiksi asiakkailta. Myös opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat hyvin laajoja ja tulokset siten yleispäteviä sen sijaan, että keskityttäisiin johonkin tarkasti rajattuun aiheeseen. Hieman myöhempänä ajankohtana aineistosta olisi voinut saada monipuolisemman ja edustavamman, mutta toisaalta on mielenkiintoista saada jo tässä vaiheessa pienestäkin aineistosta tuloksia kirjallisuuskatsauksen muodossa. Siksi tämän opinnäytetyön tuloksia tuleekin lukea alustavina tietoina koronaepidemian vaikutuksista lastensuojeluun, ei syväluotaavana, monipuolisena analyysinä.

6.3 Jatkotutkimusehdotukset

Mielenkiintoista olisi tutkia perusteellisemmin asiakkaiden näkökulmaa lastensuojelun palveluista pandemian aikana, sillä tähän mennessä tehdyssä tutkimuksessa asiakkaiden ääni ei kuulu. Kenties asiakkailta ei ole ehditty vielä tiedustella asiasta, vaikka toisaalta palvelujärjestelmän kehittämisen kannalta olisi erityisen tärkeää ottaa asiakkaiden osallisuus huomioon palveluista puhuttaessa. Tämä tuli ilmi jo kehitysehdotuksistakin (ks. luku 5.2). Mielenkiintoista olisi esimerkiksi tietää, millaista lastensuojelupalveluiden saatavuus pandemian aikana oli asiakkaiden näkökulmasta. Suurin osa ammattilaisista kun oli sitä mieltä, ettei saatavuus eronnut paljon normaalioloista, vaikka toisaalta etäpalvelut ja lähikontaktien vähentämiseen kehottavat ohjeet olisivat ehkä voineet vaikuttaa saatavuuteen enemmänkin asiakkaiden näkökulmasta.

Koronan vaikutuksia tutkitaan joka tapauksessa vielä pitkään. Tutkimuksissa on syytä tarkastella ilmiötä varsinkin kriisistä opittujen asioiden pohjalta ja ottaa kehitysehdotukset huomioon, jotta jatkossa kriiseihin varautuminen on entistä paremmalla tasolla.

LÄHTEET

Aveyard, H. 2014. Doing a literature review in health and social care: a practical guide. Berkshire: Open University Press.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun laatusuositus. 2019. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Helsinki.

Oscarsson, O. & Danielsson, E. 2018. Unrecognized crisis management – Normalizing everyday work: The work practice of crisis management in a refugee situation. Journal of Contingencies and Crisis Management 26, 225-236.

Rapeli, M. 2017. Assessment of Social Services' Disaster Risk Management: Case Finland. Journal of Contingencies and Crisis Management 25, 389-398.

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisu.

STM. n.d. Sosiaalipalveluiden saatavuus. Luettu 31.12.2020. <https://stm.fi/sosiaalipalvelujen-saatavuus>.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

THL. 2020. Mitä on lastensuojelu? Luettu 30.12.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>.

LIITTEET

Liite 1. Aineistoon valikoituneet tekstit

Artikkeli	Teema	Keneltä tietoa on kerätty
Tiili, A., Paasivirta, A., Kuokkanen, J., Eriksson, P. & Nelimarkka, S. 2020. Koronan vaikutukset lastensuojeluun. Tutkimuksesta tiiviisti 34/2020. Helsinki: THL.	Koronaepidemian ja sen rajoitusten vaikutukset kunnalliseen lastensuojelutyöhön ja asiakkaisiin.	Kuntien lastensuojelun johto.
Hakulinen, T., Hietanen-Peltola M., Hastrup, A., Vaara., S., Jahnukainen, J. & Varonen, P. 2020. ”Pahin syksy ikinä” – Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. Työpaperi 37/2020. Helsinki: THL.	Tarkastelee koronakriisin aiheuttamia muutoksia erilaisissa lasten ja perheiden palvelujen järjestämisessä, sisällössä, työkäytännöissä ja yhteistyössä. Vertailua vuosien 2019 ja 2020 välillä.	Palveluissa toimivien ammattilaisten näkemykset ja kokemukset.
Hietanen-Peltola, M., Vaara, S., Hakulinen, T. & Hastrup, A. 2020. Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronakeväänä 2020. Työpaperi 26/2020. Helsinki: THL.	Kuvaa lasten, nuorten ja perheiden perustason palveluiden muutoksia koronakeväänä.	Palveluissa toimivien ammattilaisten näkemykset ja kokemukset.
Valtioneuvosto. 2020. Lasten ja nuorten hyvin-	Raportti kartoittaa lapsen oikeuksien toteutu-	Työryhmä on kerännyt tietoa eri tahoilta, jotka toimivat lasten, nuorten

<p>vointi koronakriisin jälkihoidossa - Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21. Helsinki: Valtioneuvosto.</p>	<p>mista ja lasten ja perheiden hyvinvointia koronaepidemian jälkihoidossa. Alustavia havaintoja kevään poikkeustilan vaikutuksista.</p>	<p>ja perheiden asioiden parissa.</p>
<p>Wennberg, M., Luukkonen, T. & Haila, K. 2020. Sosiaalihuollon ja lastensuojelun kantokyky koronakriisin aikana - Haastavat tekijät ja uudet ratkaisukeinot kriisistä selviämiseksi. Italian raportit ja selvitykset 2020:1. Helsinki: Itla.</p>	<p>Koronakriisin vaikutus lapseen ja lapsiperheisiin ja kriisin heijastuminen lasten ja perheiden palveluihin Suomessa.</p>	<p>Vastaajina lasten ja perheiden palveluissa työskentelevät, lisäksi haastatteluja asiantuntijoille ja asiakastyötä tekeville.</p>
<p>Paju, P. 2020. Paikoiltaan siirretty arki - Koronakriisin vaikutukset lapsiperheiden elämään. Lastensuojelun keskusliiton selvitys 2/2020. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.</p>	<p>Koronakriisin vaikutukset suomalaisperheiden elämään.</p>	<p>Lapsiperheet.</p>